

Vzdělávání je jedinou cestou k pravdě a svobodnému myšlení, říká Jan Amos Komenský z 21. století v pojetí významné komenioložky PhDr. Markéty Pánkové

Pane Komenský, jak si přejete být osloven? Byl jste poslední biskup Jednoty bratrské, největší český myslitel, pedagog, spisovatel, filosof... V rámci jednoho života jste toho stihl více než kdokoliv jiný.

Jsem rád, že jste mne vyhledala. Myslel jsem si, že už lidé na mé celoživotní snahy nezapomenou a spíše používají jen moje jméno, aby se někomu zavděčili. Mám radost, že nejsem jen pouhou minulostí. Celý život jsem se snažil pomáhat všem lidem, aby našli to pravé „světlo“ z temnot a aby se stali vzdělanými a svobodnými občany. Díky novým didaktickým postupům, které jsem učitelům nabídl, mě lidé pojmenovali zakladatelem moderní pedagogiky. Členové mé rodiny byli příslušníky církve *Jednoty bratrské*, ve světě pak známé jako *Unitas fratrum*, která kladla zvláštní důraz na vzdělávání. Díky mé píli jsem pronikl hluboko do humanitních oborů a zasáhl jsem svou činností i do řady jiných vědních oborů. Proto o mne píší, že jsem byl též filozofem, literátem, kartografem či posledním biskupem *Jednoty bratrské*. Snažil jsem se, jako jiní učenci té doby, proniknout do přírodovědných oborů, a dokonce jsem se pokoušel sestavit „perpetuum mobile“.

Víte, chtěl jsem svým dílem ovlivnit veřejné mínění, a tím i směřování politického vývoje, tak, aby byl nakloněn ve prospěch českého národa. Bohužel, díky zahraniční politice evropských velmocí, jsem se domů nemohl vrátit a konec života jsem strávil v Nizozemí, v Amsterdamu. Naštěstí amsterodamská městská rada mi finančně pomáhala vydávat mé rukopisy, aby se pak mohli číst i ve 21. století.

Byl jste silnou osobností, mužem odvážným a velmi statečným, což se projevilo při zlomových tragických událostech. Žil jste v době, kdy české země procházely těžkou krizí, v níž se propojovaly vnitřní problémy s mezinárodními politickými konflikty.

Ano, chápal jsem svět jako „Divadlo světa“ s mnoha labyrinty. Označil jsem dobu dvěma základními, ale protichůdnými termíny – *zkažený, chaotický labyrint* a *doba osvícená*. Ve svých dílech jsem se snažil najít pro nás i pro budoucí generace cestu z labyrintů, avšak našel jsem jen cestu, která vedla k mému srdci. Zjistil jsem, že jediným nástrojem k lepšímu životu jak jedince, tak společnosti, je vzdělanost. Taky jsem se snažil, aby národy mezi sebou nebojovaly a státy řešily problémy mírovou cestou bez násilí a beze zbraní. Jak píší ve svém největším filozofickém díle *Obecné poradě o nápravě věcí lidských*, politici by se měli přestat dohadovat a zneužívat svého postavení.

Dokonce jste se zasloužil o to, že jste nazýván "Učitelem národů". Co by mělo být hlavním poselstvím učitelské profese?

Učitel by měl být na nejvyšším stupni společenského žebříčku. Učitel by měl především vést děti ke vzdělanosti, ne je nuceně „táhnout“ za sebou. Jak jsem psal ve svých dílech, které jsem pak vydal v Amsterdamu jako soubor *Veškerých spisů didaktických*, je třeba vhodnou didaktickou formou nalézt cestu k dítěti. Učitel by měl rozpoznat, co je třeba naučit dítě v konkrétním věku. Na druhou stranu si učitel musí umět zjednat řád a pořádek, bez něhož se „dítka“ nemohou dobře vzdělávat.

Jednou z mých nejvýznamnějších vychovatelských prací se stalo česky psané dílo *Didaktika, tj. umění umělého vyučování*, které jsem začal koncipovat ještě doma v Čechách, avšak dokončil jsem jej až ve vyhnanství, v Lešně v roce 1630. Je to první soustavné pedagogické dílo v Evropě, jež bylo původně inspirováno snahou o zlepšení vzdělanosti českého národa. Ano, chtěl jsem „*napravit všechny škody spáchané na dětech a mládeži, které trpěly zastaralými neduhy konzervativních vyučovacích metod*“.

Dodnes je Vaše práce ceněná daleko za hranicemi Vaší rodné Moravy. Co byste vzkázal dnešní mladé generaci?

Dnešním mladým lidem bych vzkázal, že nejsou o nic více jiní, než mládež za mých časů. Je však třeba se neustále vzdělávat do konce života. Neustrnout. Pokud se stane to, že mladí lidé budou jen informovaní, ale bez hlubších vědomostí, může se stát, že nebudou svobodní, a naopak lehce manipulovatelní. Vychytralí lidé je mohou zneužít ke svým cílům. Bohužel i dnes je nedostatek opravdu vzdělaných a zkušených lidí v politice, kteří o nás rozhodují. To je nebezpečné, tak si dávejte pozor a buďte obezřetní.

Ve svém životě jste dokázal překonat těžké osobní překážky. Přežil jste dvě manželky a dokonce i dva syny. Musel jste prokázat obrovskou mravní sílu po požáru v Lešnu, kde shořela vaše celoživotní práce na Česko-latinském slovníku. Po své emigraci jste se již nikdy nevrátil do své milované země. V čem spočívala Vaše síla?

Když jsem ztratil své blízké, byl jsem zdrcen. Moje síla spočívala v touze hledat útěchu a hledat cestu k řešení věci. Taky mne hnala síla, abych se mohl vrátit domů a sloužit až do smrti českému národu. Proto jsem mj. usiloval, aby byli rakouští Habsburci poraženi a bylo zrušené Obnovené zřízení zemské z roku 1627, kdy jsem se jako nekatolík musel vystěhovat ze země s řadou mých sousedů, přátel a rodinných příslušníků. Bylo nás tisíce, bohatí i nebohatí, mladí i staří. Byla to smrtící rána pro všechny nekatolíky. Ale nedal jsem se, každý člověk by měl mít nejen vnitřní sílu vzdorovat nespravedlnosti, ale také bojovat za svobodu náboženskou, občanskou a myšlenkovou. I když je to těžké.

Velké starosti mi přinesla situace, když mi v Lešně, za války polsko-švédské, shořela celá knihovna, mnoho mých rukopisů a zůstalo mi z domu jen spáleniště. Jednu chvíli jsem byl zlomen. Ale znovu jsem se postavil proti osudu a nakonec jsem začal opět pracovat pro zlepšení společnosti.

Sám jste procestoval kus světa ve značně odlišné době než je dnes. V cestování nepochybně tkví poznávání nových kultur, zvyků a nakonec i sebe samotných. Když byste porovnal obě doby, je právě dnes zjednodušená možnost vycestovat pro mladého člověka zásadní pro osobnostní růst?

V každé době je nutností poznávat nové lidi, různé kultury a zvyky. Cestování je nástrojem poznávání, bez něhož by vývoj společnosti nebyl možný. Pak i srovnávání jednotlivých různých kulturních hodnot může napomoci k dalšímu vzdělávání lidí na celém světě. Cestování jsem navrhl jako jeden ze stupňů vzdělávání.

Co by mělo být kořením života?

Kořením života mi byla vždy láska v rodině, která mi pomáhala překonávat všechny nástrahy. A také touha po poznání a hledání pravdy.

Stále o Vás vznikají nová díla z různých pohledů. Jedna z posledních je kniha Komenský v kostce, která je překládaná i do anglické a polské mutace. Jak byste zpětně zhodnotil " v kostce" svůj život?

Celý můj život byl putováním z jednoho místa na místo, hledal jsem místo, kde bych mohl pracovat pro společnost, aby mohla žít ve svobodě a míru. Toto místo jsem pak našel v Amsterdamu. Popisoval jsem nástroje, jak docílit svobody národů a světového míru. Tyto nástroje jsem popsal ve svých 250 dílech menšího či většího rozsahu. Chtěl jsem také sloužit své církvi – Jednotě bratrské. Něčeho jsem dosáhl, něco se mi nepodařilo. Spíše nebyla společnost na některé věci připravená. Vím už, že jsem svou sílu a odvalu také stavěl i na některých nesprávných pilířích, jako například na revelacích, ve kterých jejich autoři slibovali to, o čem jsem snil – vrátit se na Moravu, kde jsem se narodil. Ale celkově mohu říci, že většina mých cílů se podařila naplnit, zejména zlepšit výuku na školách.

Snad se podaří mé myšlenky, mé dílo šířit dál. Dnes je velké nebezpečí stát se polovzdělanec, člověkem jen předmluvy, jen titulního listu. To je ta povrchnost. Proto doporučuji znovu prostudovat alespoň část mého díla, aby lidé věděli, že vzdělávání je jedinou cestou k pravdě a svobodnému myšlení.

Víte, celý život jsem chtěl burcovat lidi k tomu, aby byli moudří, spravedliví a nepřehlíželi nečinně zlu, aby svou statečností a odvahou sloužili blahu lidstva. Protože všichni na velkém jevišti světa stojíme a cokoliv se tu koná, všech se nás týče!